

מודעות ל"אני מאמין" המקצועי - מהלך לשיפור ההוראה

לעתים קרובות נאלץ המורה לחינוך גופני לדחוק את אמונותיו המקצועיות לקרן זווית ולפעול בהתאם לאילוצים שונים המוכתבים לו על-ידי המערכת. העלאת ה"אני מאמין" המקצועי שלו למודעות והתאמתו למסגרות המחייבות יאפשרו למורה לפעול מבלי לאבד את ערכיו, תפיסותיו וזהותו המקצועית.

נעה נאבל אלה שובל

מניסיון החיים ומהניסיון המקצועי (פימן נמסר ורמילנד, 1996). ה"אני מאמין" המקצועי בהוראה מבטא את התפיסות, העמדות והערכים של המורה. הוא כולל תשובות לשאלות כמו מהי הוראה יעילה, מהן מטרותיו של המקצוע ומה ניתן ללמוד ממנו, מהו תפקידו של המורה לחינוך גופני ומתי הוא נחשב למורה טוב, מהי מטרת הציון בחינוך גופני, מהו התלמיד הטוב וכדומה.

תשובות לשאלות אלו צריכות לעמוד בבסיס שיקוליו, התנהגותו ובחירותיו המקצועיות של המורה (אינס, 1996). לדוגמה, מורה המגדיר הצלחה בהוראה על-פי מידת ההנאה וההשתתפות של התלמידים בשיעור יבחר את תוכני ההוראה תוך התחשבות מרובה בבקשות התלמידים,

וזאת כדי להבטיח ככל האפשר את התוצר המידי של השתתפות פעילה המלווה בהנאה. מורה המאמין שמטרות המקצוע בבית-הספר הן לקדם את הספורט ההישגי תחרותי יקדיש זמן רב יחסית בתכנית הלימודים שלו למקצועות ספורטיביים שבהם מתקיימות אליפויות בתי-הספר. מורה המאמין במקצוע כתורם להקניית ערכים חינוכיים לקראת חיים בוגרים בחברה ידגיש ערכים כמו שיתוף פעולה, כבוד הדדי והתחשבות בזולת יותר מאשר ניצחון אישי.

ה"אני מאמין" המקצועי אינו קבוע לאורך הקריירה המקצועית אלא משתנה עם הזמן. השינויים עשויים להיות תוצאה של גורמים שונים: שינויים ערכיים בחברה, השפעה של עמיתים

למקצוע, המפגש עם הישגים (שלעתים קרובות הוא בעל ההשפעה המרכזית) וגורמים נוספים. לדוגמה, מורה שהיה בעבר ספורטאי צמרת ורכש בעקבות עיסוקו הספורטיבי (כך הוא סבור לפחות) תכונות של דבקות במטרה, דיוק או ציות למשטר חיים מסוים, הרי ה"אני מאמין" המקצועי שלו יכלול אמונה בטיפוח מצוינות בספורט ההישגי תוך שמירה על הערכים הנלווים אליו. מנגד, פגישה עם המציאות הבית-ספרית - ההוראה בכיתה הטרוננית שבה 38 תלמידים בעלי כישורים שונים, רקע שונה ורמות מוטיבציות שונות ובתנאים הלוקים בחסר כדי לטפח

מורים עושים רבות לשיפור ההוראה שלהם. משתתפים בהשתלמויות מקצועיות, מקבלים רעיונות, מתייעצים עם מפקחים, מנהלים ועמיתים, מקשיבים לתלמידיהם, מתלבטים בשלבי התכנון ביחס לתכנים חדשים ולדרכי הוראה נוספות המתאימות ללומדים ועוד כהנה וכהנה. מאמר זה עוסק במהלך אחד מני רבים לשיפור ההוראה - **העלאת ה"אני מאמין" המקצועי למודעות.**

המאמר יבהיר את המושג "אני מאמין" מקצועי ומשמעותו בהוראה, יעסוק בגורמים המקשים על מימושו ויציע דרכים להעלותו למודעות, וכל זאת כדי לגשר ביני לבין הגורמים המקשים על מימושו ולבדיקתו מול גורמים אלו.

"אני מאמין" מקצועי -

המושג ומשמעותו בהוראה

כל אחד מאתנו נושא בתוכו את תחושת ה"אני", תחושת הזהות העצמית שנבנית ומתגבשת במהלך השנים. לא תמיד אנו מודעים לזהות זו, אף-על-פי שלעתים קרובות אנו מתחבטים בשאלה "אז מי אני בכלל" או במילים אחרות - "כמה אני מאמין"? ה"אני מאמין" הוא

כלל הנחות היסוד העומדות בבסיס התנהגותו, שיקוליו ובחירותיו של האדם בחיים בכלל ובחירות המקצוע בפרט, גם אם אין הוא מודע להנחות יסוד אלו, או אומץ לעצמו באופן מפורש (פלוריו-רואן ולנסמיר, 1990).

הבוחרים בהוראה כמקצוע אינם מודעים תמיד לכל המניעים שגובשו אצלם ל"אני מאמין" המקצועי שלהם. עם זאת, במהלך עבודתם הם חוזרים ומתחבטים בנושא זה, במיוחד כשהם נתקלים בקושי בתהליך ההוראה כמו יחסי הגומלין ביניהם לבין הלומדים, או כשהם חשים בשינויים שהם עוברים כתוצאה

נעה נאבל - המכללה לחינוך גופני ולספורט ע"ש זינמן במכון וינגייט
ד"ר אלה שובל - המכללה לחינוך גופני ולספורט ע"ש זינמן במכון וינגייט

ספורט הישגי - מציאות כזו עלולה לגרום לו לתסכול ולחוסר הצלחה מתמשכים. כדי שיצליח לסגל עצמו למציאות, מצב זה עשוי להוביל אותו לשנות את ה"אני מאמין" המקצועי שלו ביחס לחשיבות החינוך הגופני בחינוך הפורמלי.

האילוצים הנובעים מהמציאות הבית-ספרית מותירים את המורה לחינוך גופני מתוסכל, משום שקשה לו לתכנן וליישם את מה שנראה לו חשוב

קשיים במימוש ה"אני מאמין" המקצועי

רבות המורים, גם אם הם סוברים ש"האני מאמין" המקצועי שלהם מגובש, אינם חשים עצמאיים במידה כזו שיוכלו ליישם אותו במציאות (קיריאקידס, 1997). סיבותיהם לכך שונות: המפקח מחייב השתתפות בתחרויות, מנהל בית-הספר רוצה גביעים, העמיתים למקצוע מסרבים לשתף פעולה, או שהעדר אולם ספורט מונע מהם ללמד נושא זה או אחר. במצב כזה קיימת סכנה שהמורה ידחיק את אמונותיו המקצועיות לקרן זוית ויפעל בהתאם ל"אילוצי המציאות". סביר להניח שמצב כזה ישאיר אותו מתוסכל ביחס לערך עבודתו, מכיוון שיקשה עליו לתכנן וליישם את מה שנראה לו חשוב. עובדה זו עלולה לגרום לו לוותר על המודעות ל"אני מאמין" המקצועי שלו ועל עקרונות מקצועיים מהותיים.

שישה גורמים מרכזיים מקשים על המורה לממש את ה"אני מאמין" המקצועי שלו:

1. מחויבות לתכנית הלימודים של משרד החינוך. תכנית הלימודים בחינוך גופני מציעה מסגרת כללית של חומר לימוד, ללא התחשבות באוכלוסייה הייחודית של בית-הספר או בכישורים של המורה, ב"אני מאמין" המקצועי שלו, או במיתקנים ובציוד העומדים לרשותו.
2. מחויבות לפיקוח על החינוך הגופני. המורה מחויב לפיקוח מקצועי. למפקח יש רציונל מקצועי משלו: הוא מייצג מדיניות מקצועית כללית המחויבת לתכניות מערכתיות של משרד החינוך והמכתיבה למורה לוח אירועים, תחרויות והישגים סטנדרטיים שעל-פיהם מתוכננת העבודה.
3. מחויבות למסגרות בית-הספר. המורה מחויב למערכת שבה הוא עובד ושאליה הוא משתייך. תכנון ההוראה שלו צריך להיות מותאם לרציונל של בית-הספר, גם אם אינו תואם את ה"אני מאמין" המקצועי האישי. לדוגמה: מדיניות בית-הספר מעודדת לתחרותיות ולהישגים, וגם ההנהלה מעריכה מאוד אליפויות שסיומן מתבטא בגביעים ובתעודות הצטיינות. כל זאת בניגוד ל"אני מאמין" המקצועי של המורה, המחשיב את הפעילות הספורטיבית כפעילות עממית לכול. לפיכך יש להניח שהמורה, למרות ובניגוד ל"אני מאמין" המקצועי שלו, יתכנן את ההוראה ויגדיר את יעדיה במונחים של תחרותיות והישגיות שהתוצרים הסופיים שלהם מתבטאים בניצחונות ובהשגת גביעים.

4. מחויבות לצוות המורים לחינוך גופני. במקרים שבהם המורה איננו היחיד המשמש בתפקיד זה בבית-הספר, שיקולי ההוראה חייבים להסתמך על עבודת צוות. ישנם בתי-ספר שבהם מלמדים בו-זמנית מורים שונים בכיתות מקבילות, או לחילופין בכל שנה הם מתחלפים: מורה שלימד כיתה ו' "מעביר" את

הלומדים בכיתה ז' למורה אחר, מצב המחייב לתכנן ולהגדיר יעדים רציפים המשותפים לצוות כולו ולאפשר בכך להשיג את היעדים שנקבעו. צוות המורים צריך להגיע להסכמות הדדיות מבלי למוסס את ה"אני מאמין" המקצועי של כל אחד מהם, גם אם יעשו ויתורים שיוסכם עליהם מראש.

5. מגבלות של מרחבים, מיתקנים וציוד. מקצוע החינוך הגופני תלוי במידה רבה בגורמים פיזיים, אם אין בריכת שחייה, לדוגמה, לא ניתן ללמד שחייה גם אם המורה מאמין שזו אחת הפעילות החשובות ביותר כהרגל לחיים בריאים.

6. אפשרויות רבות ללא הגבלה. המקצוע חינוך גופני מכיל תחומי תוכן רבים ומגוונים, אבל דווקא האפשרויות הרבות עלולות לעתים לגרום למורה "לטבוע" בתוכן ולהקשות על בחירה שיטתית ומתפתחת.

נשאלת השאלה, אם יש ביכולתו של המורה לחינוך גופני להתאים את עבודתו למסגרות המחייבות מבלי לאבד את זהותו המקצועית. או במילים אחרות - כיצד ניתן לגשר בין ה"אני מאמין" המקצועי לבין הגורמים המקשים שהוזכרו לעיל? העלאת ה"אני מאמין" המקצועי למודעות וטיפולו עשויים להוות את הגשר בהתמודדות עם הקשיים שהוצגו כאן.

העלאת ה"אני מאמין" המקצועי למודעות

העלאת ה"אני מאמין" המקצועי למודעות פירושה היכולת לחשוף באופן מילולי (בכתיבה או בדיבור) את הנחות היסוד הנמצאות במחשבה ברובד נסתר. הימצאותן של אלו ברובד הגלוי וחשיפת קיומן מאפשרת לאדם עצמו ולאחרים להכירן ולבחון אותן.

כאשר המורה מודע ל"אני מאמין" המקצועי שלו, הוא יכול לבצע כמה צעדים שסייעו לו לגשר בינו לבין הגורמים המקשים. משמעות ההעלאה למודעות פירושה בראש ובראשונה שהמורה יודע היכן הוא עומד, מהם סדרי העדיפויות שלו ומה באמת חשוב לו. זה עשוי להיות צעד ראשון לביקורת עצמית - האם ה"אני מאמין" המקצועי הוא אכן עקבי ונקי מסתירות. לאחר שנערכה ביקורת עצמית, המורה יכול לערוך השוואה בין דעתו לבין דעת האחרים (גראהם, 1991). השוואה כזו תמקד את המכנה המשותף, תחשוף את ההבדלים ותוכל לסייע בהגדרת אפשרויות של התפשרות ללא ויתור על העיקר.

1. מול תכנית הלימודים של משרד החינוך. המודעות ל"אני מאמין" המקצועי תסייע למורה לבצע את

להשלמה ולגיוון. גם במקומות שנוצרים מסרים מנוגדים, ה"אני מאמין" המקצועי עשוי להיות בסיס להסכמות ולפשרות מתוך כבוד מקצועי הדדי.

5. מול מגבלות של מרחבים, מיתקנים וציוד. המודעות ל"אני מאמין" מקצועי" שלו תאפשר למורה להחליט על שינוי תכנים ועל ארגון אחר של לימודי החינוך הגופני, תוך התאמה בין שאיפותיו של המורה לבין המציאות שלו.

6. מול אפשרויות רבות ללא הגבלה. אותה מודעות עשויה להיות בסיס לבחירה שיטתית ומתפתחת של יעדי ההוראה והתכנים האמורים לסייע בהשגתם. הבחירה הזו תצא מתוך התפיסות. העמדות והאפשרויות של המורה, שהרי בסופו של דבר הוא העומד בפני הכיתה ומבטא את ה"אני מאמין" המקצועי שלו בשעה שהוא מלמד.

העלאת ה"אני מאמין" המקצועי למודעות ובחינתו מול הגורמים המקשים הם הליכים מתמשכים, וחוֹשֵׁב שיחזרו על עצמם בכל שנה (אניס, 1996). טיפוח המודעות לאורך שנים מאפשרת למורה לשכלל ולשנות את ה"אני מאמין" המקצועי שלו, וכאשר הוא כתוב הוא מהווה מקור שאפשר לחזור אליו, לבדוק, לשנות ולא פחות חשוב מכך - להציגו בפני אחרים הרלוונטיים כבסיס לדיאלוג שיוביל להבנות ולהסכמות הדדיות.

העלאת ה"אני מאמין" המקצועי למודעות הוא תנאי ל"דו-שיח" בלתי פוסק שיחזור על עצמו בכל פעם שהמורה יצטרך להתמודד עם תכנון ההוראה ועם ההוראה בפועל. זהו תהליך שסייע לו לבצע בדיקה של עבודתו ולתרום לחשיבה מחודשת בתחום המקצועי, תוך התאמה לאוכלוסיית הלומדים, לסביבה הלימודית ולדרישות המסגרת של הגורמים המקשים.

הבחירה המתאימה לו מתוך המסגרת הכללית והסטנדרטית שהתכנית מציעה, מתוך הנחה שה"אני מאמין" המקצועי כבר כולל התייחסות לאוכלוסיית הלומדים ולתנאי בית-הספר. למשל, מורה לחינוך גופני המלמד בבית-ספר שיש בו מתחים חברתיים רבים ומאמין שבכוחו של החינוך הגופני לקדם יחסים חברתיים, יבחר בארגון המישחקים באופן שסייע לו להתמודד עם הבעיות החברתיות ולא בארגון מישחקים באופן המדגיש את התחרותיות ושעלול להעמיק את הבעיות החברתיות.

2. מול הפיקוח על החינוך הגופני. המודעות ל"אני מאמין" המקצועי תסייע לגלות את ההסכמות ואת חילוקי הדעות. במקומות שאין התאמה בין הרציונל של הפיקוח לבין ה"אני מאמין" המקצועי של המורה, הוא יכול להציע עמדה מקצועית ברורה ודרכי הערכה לתהליכים שהוא מציע ולבקש אישור לעבודתו הייחודית. אם אין בעיית בטיחות או בעיה מוסרית אחרת, המפקח יוכל בוודאי לאשר זאת.

3. מול בית-הספר. המודעות של המורה ל"אני מאמין" המקצועי שלו תאפשר לו לנהל דו-שיח מקצועי עם ההנהלה. ייתכן שהצגת עמדה וידע מקצועיים יראו למונהל שיש יותר מדרך אחת להצטיין בחינוך הגופני. למשל, ניתן להעביר את ההכנות לתחרויות לפעילות אח"צ, ואילו ההצטיינות בחינוך הגופני תבוא לידי ביטוי בתחומים שהם לאו דווקא הישגים ספורטיביים במובן המקובל.

4. מול צוות המורים לחינוך גופני. המודעות של כל אחד ממורי הצוות ל"אני מאמין" המקצועי שלהם תאפשר לכל אחד מהם להציג טוב יותר את נטיותיו המקצועיות, את הרציונל לבחירת דרכי עבודה, את הנימוקים למתן ציון בחינוך גופני וכדומה. פעמים רבות, החשיפה העצמית והמודעות ל"אני מאמין" המקצועי של אחרים תאפשר להיעזר בשוני שבין המורים דווקא

דרכים להעלאת ה"אני מאמין" המקצועי למודעות

השאלות	התשובות בקיצור	דוגמאות מתכנית ההוראה
מהם תפקידי המורה לחינוך גופני בבית-הספר?	אחד התפקידים - להקנות נורמות והרגלי התנהגות בחצר בית-הספר	הוראת מישחקים שבהם משתמשים בחלק מהגרש; טיפוח שיפוט של תלמידים; הצגת דרכים לשיתוף פעולה בין קבוצות ועוד

להלן טבלת העזר:

השאלות	התשובות (בקיצור)	דוגמאות מתכנית ההוראה
מדוע ללמד חינוך גופני בבית הספר?		
האם ניתן להשיג לא רק יעדים מוטוריים?		
כיצד החינוך הגופני משתלב בבית הספר?		
מהו מורה טוב בכלל ובחינוך הגופני בפרט?		
מה הן ציפיותי מהלומדים?		
מהי חשיבותה של הערכת הלמידה בחינוך גופני?		
שאלות נוספות:		

מטרת חלק זה של המאמר להציע תרגילים אחדים שבעזרתם ניתן להעלות את ה"אני מאמין" המקצועי למודעות ולטפחו.

תרגיל 1: שאלות לחשיפת ה"אני מאמין" המקצועי

שאלו את עצמכם את השאלות הבאות:

- מדוע ללמד חינוך גופני בבית-הספר?
- האם ניתן להשיג לא רק יעדים מוטוריים אלא גם יעדים חברתיים ואישיים-רגשיים בעזרת החינוך הגופני?
- כיצד משתלב החינוך הגופני בבית-הספר?
- מהו מורה טוב בכלל ובחינוך הגופני בפרט?
- מהן ציפיותי מהלומדים?
- מהי חשיבותה של הערכת הלמידה בחינוך גופני? הוסיפו שאלות הנראות לכם חשובות וענו עליהן.

תרגיל 2: בחינה ובדיקה של תכנית ההוראה של המורה

העמידו את תשובותיכם (בתרגיל 1) מול תכנית ההוראה/העבודה שלכם. האם התשובות מתאימות לתכנית ההוראה שלכם? הטבלה העליונה מציגה דוגמה של שאלה ותשובה ודוגמה מתכנית ההוראה. טבלת העזר שבהמשך מציגה את השאלות שלעיל ומותירה מקום לתשובות (בקיצור) ולדוגמאות מתכנית ההוראה.

תרגיל 4: דיון פתוח עם עמיתים לצוות לשם בניית רציונל משותף

- כל אחד מחברי צוות המורים לחינוך גופני יציג את קווי היסוד של ה"אני מאמין" המקצועי שלו. לאחר מכן:
1. חפשו ורשמו קווי יסוד משותפים לחברי הצוות.
 2. הגדירו ורשמו את קווי היסוד שבהם נבדלים חברי הצוות.
 3. חישבו אם ניתן לשלב דעות שונות בתוך תכנית בית-ספרית אחת. אם כן, כיצד?
 4. סמנו את הדעות של חברי הצוות שקשה לשלב בתכנית הבית-ספרית. נסו להגדיר מה יהיה מקומן.

תרגיל 3: בדיקה של תכנית הלימודים מול ה"אני מאמין" המקצועי

בטבלה השלישית היגדים בנושאים שונים הקשורים לתכנית הלימודים. דרגו כל אחד מהם כפי שהוא מופיע בתכנית הלימודים הפורמלית וב"אני מאמין" המקצועי הפרטי שלכם. **הדירוג: 1 - אין כל התייחסות; 2 - התייחסות חלקית בלבד; 3 - התייחסות משמעותית ביותר.** בסיום הדירוג עיינו בתוצאות, ושימו לב אם המרחק ביניכם לבין תכנית הלימודים משמעותי. האם התכנית מכבידה עליכם? האם היא תומכת בכם?

לסיכום: הדרכים שפורטו לעיל הן רק

דוגמאות שניתן להוסיף ולפתחן, כדי להעלות את המודעות ל"אני מאמין" המקצועי של המורה לחינוך גופני כבסיס לשיפור ההוראה.

קוראים המעוניינים להתנסות בתהליך שהוצג לעיל, מוזמנים להפנות שאלות או הצעות למערכת הביטאון, או ישירות לכותבות לפי הכתובת: המכללה לחינוך גופני ולספורט ע"ש זינמן במכון וינגייט, נתניה 42902.

רשימת מקורות

1. Ennis, C. D. (1996). A model describing the influence of values and context on student learning. In S. Silverman & C. Ennis (Eds.) *Student learning in physical education: applying research to enhance education*. IL: Human Kinetics.
2. Fieman-Nemser, S. & Remillard, J. (1996). Perspectives on Learning to Teach. In Murray, F. B. (Eds.) *The teacher educator's handbook: building a knowledge base for the preparation of teachers*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
3. Florio-Ruane, S. & Lensmire, J. T. (1990). Transforming future teachers' ideas about writing instruction. *Journal of curriculum studies*, 22 (3), 277-289.
4. Garber, C. G. (1996). Influence student beliefs: The design of a "high impact" teacher education program. *Teaching and teacher education*, 12(5), 451-466.
5. Graham, K. (1991). The influence of teacher education programs on the beliefs of student teachers: General pedagogical knowledge, pedagogical content knowledge and teacher education course work. *Journal of Teaching in Physical Education*, 14, 157-178.
6. Kyriakides, L. (1997). Influence on primary teachers' practice: some problems for curriculum change theory. *British Educational Research Journal*, 28 (1), 39-46.

הנושא	ההיגד	דירוג ההיגד בתכנית הלימודים הפורמלית (מ-1-3)	דירוג ההיגד ב"אני מאמין" המקצועי (מ-1-3)
גישות בחינוך הגופני	קיימת התייחסות: א. לספורט ההישגי ב. לפעילות ספורט לכול ג. לגישה הבריאותית ד. לממדים חברתיים ה. לממדים יצירתיים ו. לממדים ריגושים/אישיים	א ב ג ד ה ו	א ב ג ד ה ו
קשר לחיי יום-יום	א. התכנים המקצועיים מתייחסים לצרכים של הלומדים בהווה ב. התכנים המקצועיים מתייחסים לצרכים של הלומדים בעתיד	א ב	א ב
תדמית הלומד	א. הלומד נתפס כאחראי ללמידה של עצמו ב. הלומד נתפס כמקבל הנחיות שעליו לבצע	א ב	א ב
מוקד ההוראה	א. הלומד נתפס כפרט בעל צרכים ותחומי עניין יחודיים ב. הלומד נתפס כחבר בקבוצה בעלת צרכים ותחומי עניין משותפים	א ב	א ב
סגנון הלמידה	א. הלומד נתפס כמסוגל לתפקד בסביבות לימודיות שונות, מובנת ובלתי מובנת ב. הלומד נתפס כזקוק לסביבה לימודית מובנית מאוד	א ב	א ב
צורכי החברה	א. קיימת התייחסות לצרכים של החברה ב. קיימת התייחסות לאידיאולוגיות חברתיות	א ב	א ב
תפקיד המורה בהוראה	א. קיימת התייחסות למורה כמקור של ידע מקצועי ב. קיימת התייחסות למורה כמדריך וכתומך בלמידה עצמאית של התלמידים	א ב	א ב
צורכי המורה	א. קיימת התייחסות לקשיים אפשריים במהלך ההוראה ב. קיימת התייחסות ליחסים בין המורה ללומדים	א	א

החינוך הגופני והספורט

טופס מנחי שנתי - תשס"ב

מנחי ל"החינוך הגופני והספורט" לשנת תשס"ב (6 גיליונות) _____ 140 ש"ח

מנחי ל"החינוך הגופני והספורט" עבור גימלאים, חיילים וסטודנטים (עם הצגת תעודה) _____ 126 ש"ח

שם: _____ ת.ז. _____

כתובת: _____ מיקוד: _____ טלפון: _____

בכרטיס אשראי: סוג _____ מס' הכרטיס _____ בתוקף עד _____

בשק: מצ"ב שק בסך _____ ש"ח לפקודת מכון וינגייט חתימה _____

כנגד חשבונית

הכתובת: "החינוך הגופני והספורט", מכון וינגייט, דואר מכון וינגייט, 42902. טל': 09-8639480/1 פקס: 09-8639482